

idea

DESCARTES

ANLIĞIN YÖNETİMİ İÇİN

KURALLAR

İDEA A1 2011/03

DESCARTES

Anlğın Yönetimi İçin

Kurallar

Çeviren

Aziz Yardımlı

idea • istanbul

İDEA CEP KİTAPLARI — 006

İdea Yayınevi

Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul

iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com

Bu çeviri için © AZİZ YARDIMLI 2010

Anlığın Yönetimi İçin

Kurallar

Regulae

ad directionem ingenii

(YAZIM 1629 / YAYIM 1701)

BİRİNCİ BASKI 1996

İDEA CEP KİTAPLARINDA DÖRDÜNCÜ BASKI 2011

Tüm hakları saklıdır. Bu yayımın hiçbir bölümü

İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın

yeniden üretilemez.

İDEA CEP KİTAPLARI DİZİSİ 006 / FELSEFE 4

SÜRELİ YAYIN

YAYININ ADI: Descartes, *Kurallar*

YETKİ SAHİBİ / SORUMLU MÜDÜR: ALİYE ZEYNELOĞLU

YÖNETİM YERİ: İDEA YAYINEVİ

Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul

YAYININ SÜRESİ: 30 GÜNDE BİR

BASKI: BAYRAK MATBAASI

Davutpaşa Cad. 14/2 34015 Topkapı — İstanbul

DAĞITIM: YAYSAT

Doğan Medya Tesisleri, Hoşdere Yolu 34517 Esenyurt — İstanbul

Printed in Türkiye

ISSN 2146-1295

İDEA A1 2011/03

İçindekiler

KURAL I	[Bilimin Bütünlüğü]	9
KURAL II	[Bilimde Pekinlik]	11
KURAL III	[Bilimsel Bilgi: Ansal Sezgi ve Tümdengelim]	15
KURAL IV	[Yöntem Zorunluğu]	19
KURAL V	[Yöntemin Düzeni]	26
KURAL VI	[Yöntemli Çıkarsamanın Doğası]	27
KURAL VII	[Sıralama ya da Tümevarım]	32
KURAL VIII	[İnsan Bilgisinin Sınırları]	36
KURAL IX	[Görüş Keskinliğinin Gelişimi]	43
KURAL X	[Kavrayış Keskinliğinin Gelişimi]	46
KURAL XI	[Anlama Yetisinin Gelişimi]	49
KURAL XII	[Bilmede Öznel Ve Nesnel Koşullar]	52
KURAL XIII	[Problemin Nesnesinden Soyutlanması]	69
KURAL XIV	[Problemin İmgesel Betimlemesi]	76
KURAL XV	[Problemin Duyusal Betimlemesi]	88
KURAL XVI	[Orantının Cebirsel Betimlemesi]	89
KURAL XVII	[Dolaylı Problemlerin Çözümsel Evrilmesi]	93
KURAL XVIII	[Geometrik Cebir]	95
KURALLAR XIX, XX, XXI	[Eşitliklerin Saptanması ve Yalınlaştırılması]	100

EKLER

KİTAP ÜZERİNE AÇIKLAMALAR	103
SÖZLÜK VE NOTLAR	105
ÇÖZÜMLEMELER	115
DESCARTES İÇİN BİR YAŞAMÖYKÜSÜ	121
DİZİN	125

ANLIĞIN YÖNETİMİ İÇİN
KURALLAR

(YAZIM: 1619-28, AMSTERDAM;
İLK YAYIM 1684/HOLLANDACA, 1701/LATİNCE)

KURAL I

[KONU: BİLİMDE BÜTÜNLÜK]

İncelemenin ereği anlığı önüne gelen tüm sorunlar üzerine sağlam ve doğru yargıların bildirilmesine doğru yöneltmek olmalıdır.

1. İNSANLAR ne zaman iki şey arasında herhangi bir benzerlik görseler, bunların birbirlerinden ayrı oldukları yerde bile her birine öteki açısından doğru bulduklarını yükleme alışkanlığında dırlar. Böylece bütünüyle ansal bilgiden oluşan bilimleri yanlışlıkla bedenın bir kullanım ve yatkınlığını gerektiren beceriler ile karşılaştırırlar, ve tüm becerilerin birden aynı insan tarafından kazanılamayacağını, ama kendini yalnızca bir sanata verenin kolayca onda ustalaştığını görürler, çünkü aynı elin kendini hem tarım işlerine hem de kitara çalmaya ya da bu tür birçok işi yerine getirmeye uyarlaması bunlardan yalnızca birine uyarlaması denli kolay değildir; bu nedenle aynı şeyin bilimler için de geçerli olduğuna inanmış, ve onları nesnelere tür lülüğüne göre kendi aralarında ayırdedip her birinin kendi başına tüm başkalarından ayrı olarak araştırılması gerektiğini sanmışlardır. Ama bunda hiç kuşkusuz aldanmışlardır. Çünkü tüm bilimler insan bilgeliğinden başka birşey olmadığı için—bir bilgelik ki, ne denli değişik nesnelere uygulanırsa uygulansın her zaman bir ve aynı kalır ve onlar yoluyla ancak güneş ışığının

aydınlattığı şeylerin türülülüğünden etkilenmesi denli değişime uğrar—, anlıkların sınırlar içerisine kısıtlanmasının hiçbir gereği yoktur; çünkü tek bir gerçekliğin bilinmesi tek bir sanatsal beceri durumunda olduğu gibi bir başkasını bulmanın önüne geçmez, tersine bunda bize yardımcı olur. Birçoklarının bitkilerin kuvvetlerini, yıldızların devimlerini, metallerin dönüşümlerini, ve benzer bilimlerin nesnelere büyük bir özenle incelemeleri, ama aynı zamanda hemen hemen hiç kimsenin ‘sağlam anlık’ [*bona mens*]¹ ya da bu evrensel Bilgelik üzerine düşünmemesi bana açıkça tuhaf görünür, üstelik tüm başka incelemeler kendi değerlerinden çok buna katkıda bulunmalarından ötürü değerli görülseler de. Öyleyse bunu tümü arasında ilk kural olarak ortaya getirmede haklıyız, çünkü gerçeği aramanın doğru yolundan sapmak için çabalarımızı bu genel ereğe değil ama herhangi bir tikel ereğe yöneltmekten daha uygun birşey yoktur. Burada boş onur ya da aşağılık kazanç gibi sapık ve kınanacak şeylerden söz etmiyorum; açıktır ki yalancı uslamamalar ve sıradan kafaya uygun sözcük oyunları böyle bir hedef için gerçekliğin sağlam bir bilgisinin sunabileceğinden çok daha kısa bir yol açarlar. Ama burada giderek onurlu ve övgüye değer uğraşları göz önünde tutuyorum, çünkü bunlar bizi sık sık daha ince bir yolda aldatırlar; örneğin, yaşam rahatlıkları açısından yararlı olan bilimleri, ya da gerçeği düşünmede bulunan hazzı, bu yaşamdaki hemen hemen biricik tam ve hiçbir acı ile lekelenmemiş o mutluluğu verenleri araştırırken olduğu gibi. Bilimlerin bu ürünlerini hiç kuşkusuz haklı olarak bekleyebiliriz; ama eğer, incelememizin gidişinde, üzerlerine düşünecek olursak, sık sık başka şeylerin bilgisi için zorunlu olan birçok şeyi ilk bakışta ya çok yararsız ya da çok ilgisiz gördükleri için atlamamıza neden olurlar. Buna göre inanmamız gereken şey tüm bilimlerin kendi aralarında

¹[Cicero’da bulunan bir anlatım (*Tusculanae Disputationes*, Kitap 5, § 7).]

öylesine bağıntılı olduklarıdır ki, onları aynı zamanda incelemek birini tüm başkalarından ayırmaktan çok daha kolaydır. Öyleyse, eğer kişi içtenlikle şeylerin gerçeğini araştırmayı istiyorsa, tek bir özel bilimi seçmemelidir; çünkü tüm bilimler birbirleri ile birleşik ve birbirlerine bağımlıdır: tersine, kişi daha çok usun doğal ışığını nasıl arttıracakını düşünmelidir, şu ya da bu tip skolastik sorunu çözmek için değil, ama tüm yaşam olumsuzluklarında anlağın istenci doğru seçimde bulunması yönünde aydınlatılabilmesi için; ve kısa bir zamanda hayretler içinde tikel erekler uğruna çabalayanlardan çok daha fazla ilerleme yaptığını, ve yalnızca onların istediklerinin tümünü değil, ama giderek kendi bekleyebileceklerinden de daha yüksek sonuçlar elde ettiğini görecektir.

KURAL II

[KONU: BİLİMDE PEKİNLİK]

Yalnızca pekin ve tartışmasız bilgileri için ansal güçlerimizin yeterli görüldüğü nesnelere ile ilgilenmek gerekir.

1. TÛM BİLİM pekin ve duru bilgidir [*cognitio certa et evidens*]; ve birçok şey üzerine kuşkuları olan biri onların üzerine hiç düşünmemiş birinden daha bilgili değildir; dahası, eğer kimi şeyler üzerine yanlış sanılar oluşturmuşsa, açıkça daha da bilgisizdir; bu nedenle böyle güç konuları hiç incelememek onlarla uğraşmaktan daha iyidir, çünkü kişi doğru olanı yanlış olandan ayırdetmeye yeteksiz olunca, kuşkulu olanı pekin olarak kabul etmeye zorlanır; çünkü o durumda bilgiyi artırma umudu onu azaltma tehlikesi denli büyük değildir. Buna göre, yukarıdaki Önerme ile uyum içinde, tüm böyle salt olası bilgiyi yadsıyor ve yalnızca eksiksiz olarak bilinene ve kuşku duyulamaz olana inanmaya karar veriyoruz. Hiç kuşkusuz,

litterati bu tür [pekin] bilgiden çok az bulunduğu kanısında olabilir, çünkü insan soyu ortak bir kusurundan ötürü çok kolay ve herkese açık saydığı bu tür bilgiler üzerine düşünmeyi gözardı etmiştir; ama ben gene de bunların onların sandıklarından daha çok olduğunu, ve bugüne dek üzerlerine ancak olasılık düzleminde konuşabildikleri sayısız önermeyi gerektiği gibi tanıtlamak için yeterli olduklarını düşünüyorum; ve dahası, herhangi birşeyi bilmediğini kabul etmenin eğitilmiş insana yakışmayacağına inandıkları için uydurmalarını uslamamalar ile süslemeye öylesine alışmışlardır ki, sonunda bunlara yavaş yavaş kendileri inanmaya başlamış ve böylece onları gerçeklikler olarak satılığa çıkarmışlardır.

2. Gerçekte eğer bu Kuralı iyi izlersek, öğrenmekle yükümlü olduğumuz çok az şey kaldığını buluruz. Çünkü bilimlerde hemen hemen hiçbir soru yoktur ki kavrayışlı insanlar arasında bir anlaşmazlık sorunu olmamış olsun. Ama ne zaman aynı konu üzerinde iki aykırı yargı doğacak olsa, içlerinden hiç olmazsa biri açıkça kendini aldatıyor olmalıdır, ve görünürde ikisinden birinin bile bildiği söylenemez; çünkü eğer birinin uslamaması pekin ve açık olsaydı, bunu sonunda ötekinin anlığını da inandırmayı başaracak bir yolda onun önüne serebilirdi. Bu nedenle görünürde böyle herhangi bir olası görüş açısından eksiksiz bir bilgiye erişemeyiz, çünkü başkalarının eriştiklerinden daha ötesini ummak gereksiz bir atılganlık olacaktır; buna göre, eğer doğru hesap yaparsak, bu Kuralı izlemek bizi şimdiye dek bulunmuş bilimler arasında ancak Aritmetik ve Geometriye götürebilir.

3. Gene de bu nedenle başkalarının şimdiye dek bulunmuş oldukları o felsefecilik yolunu ve okulluların o silahlarını, polemikler için öylesine uygun olan o olası tasımları² kınamıyoruz; bunlar gerçekten de gençlerin kavrayış yetilerine keskinlik kazandırır ve aralarında bir

²[Öncüllerinin doğruluğu bilinmeyen, ama yalnızca doğru olduklarına inanılan tasımlar.]

yarışma yaratıp uyarıcı olarak işlev görürler; ve anlıklarının bu tür görüşler tarafından biçimlendirilmesi, bunların eğitimliler arasında tartışma konusu oldukları için güvenilir görünmesine karşın, onları bütünüyle kendi başlarına bırakmaktan çok daha iyidir. Çünkü bir yol göstericileri olmadığında belki de bir uçuruma sapabilirler; ama ustalarının ayak izlerinde yürüdükleri sürece, gerçi zaman zaman gerçeklikten uzaklaşabilecek olsalar da, gene de hiç olmazsa daha sağgörülü insanlar tarafından onaylandığı için daha güvenilir olan bir yol bulacaklardır. Biz kendimiz bir zamanlar bu Okullarda eğitilmiş olmaktan sevinç duyuyoruz; ama şimdi bizi eski ustalarımızın sözüne bağlayan o bağlılık andından kurtulduğumuz için, ve yıllarımız olgunluğa ererken bundan böyle avucumuzun karşısında değnek durmadığı için, eğer kendimiz için içtenlikle insan bilgisinin yüksekliklerini ölçmede bize yardımcı olacak o kuralları saptamayı istersek, bize boş zamanımızı tüm kolay araştırmaları gözardı ederek zamanlarını yalnızca güç sorunlara ayıran pekçoklarının yaptığı gibi çarçur etmeyi yasaklayan o ilkeyi kesinlikle en başta gelenler arasına kabul etmeliyiz; çünkü bunlar, hiç kuşkusuz büyük bir ustalıklarla çok ince tahminler ve çok olası uslamamalar geliştirseler de, gene de büyük çabalardan sonra çoğu kez sonunda hiçbir bilgi kazanmaksızın yalnızca kuşularının sayısını arttırdıklarını görürler.

4. Ama az önce şimdiye dek bilinen tüm bilimler arasında yalnızca Aritmetik ve Geometrinin kendilerini herhangi bir yanlışlık ya da pekinliksizlik lekesinden arınmış gösterdiklerini söyledik; ve şimdi bunun nedenlerini daha dikkatli olarak irdelersek belirtmeliyiz ki, şeylerin bilgisine ulaşmamızı sağlayan iki yol vardır— deneyim ve tümdengelim. Bunun ötesinde dikkat etmeliyiz ki, şeylere ilişkin deneyimlerimiz çoğu kez aldatıcıyken, buna karşı tümdengelim ya da birşeyin bir başkasından arı çıkarsaması, gerçi iyice dikkat edilmediğinde atlanabilecek olsa da, eğer en küçük bir ussallık gösteren bir

anlık tarafından yerine getirilirse, hiçbir zaman yanlış olamaz. Ve bana öyle görünüyor ki, burada diyalektikçilerin onlara insan usunu dizginlemede yararlı olduğuna inandıkları o kısıtlayıcı bağların çok az yararı vardır, gerçi başka amaçlar için çok uygun olduklarını yadsımıyor olsam da. Bunu söylememin nedeni insanların (insanların diyorum, hayvanların değil) içine düşebilecekleri tüm aldanmacaların hiç birinin bozuk çıkarsamaya bağlı olmaması, ama bunlara yalnızca kimi yeterince anlaşılma-mış deneyimlere dayanmanın, ya da rasgele ve temelsiz yargılarda bulunmanın neden olduğudur.

5. Bu bize Aritmetik ve Geometrinin pekinlikte başka bilimlere karşı büyük üstünlüğünün duru bir açıklamasını verir: Yalnızca onlar öylesine arı ve yalın bir nesneyi ele alırlar ki, deneyim tarafından pekinlikten yoksun bırakılan hiç bir sayıltıyı kabul etme gereksinimini duymazlar, tersine bütünüyle sonuçların ussal tündengeline dayanırlar. Bu nedenle tüm bilimler arasında en kolay ve en duru olanlar onlardır, ve istediğimiz gibi bir nesnelere vardır, çünkü onlarda dikkatsizlik nedeniyle olmanın dışında aldanmak insansal olarak pek olanaklı görünmez. Gene de çok sayıda insanın kendi başlarına anlıklarını başka konuları ya da Felsefeyi incelemeye vermeyi yeğlediklerini bulduğumuzda buna şaşırılmak gerekir, çünkü herkes kendine bulanık bir konu üzerine duru bir konu üzerine olduğundan daha büyük bir güvenle tahminlerde bulunma özgürlüğünü verir, ve ne olursa olsun herşey üzerine herhangi bir görüş taşımak ne denli yalın olursa olsun tek bir soruya ilişkin gerçeğin kendisine varmaktan çok daha kolaydır.

6. Ama tüm bunlardan şimdi çıkan bir vargı gerçekten de Aritmetik ve Geometrinin incelemeye değer biricik bilimler olduğu vargısı değil, ama yalnızca gerçekliğe götüren doğru yol için arayışımızda bize Aritmetik ve Geometrinin tanıtılarınıninkine eşit bir pekinlik kazandırmayacak hiçbir konu ile uğraşmamamız gerektiğidir.

KURAL III

[KONU: BİLİMSEL BİLGİ: ANSAL SEZGİ VE TÜMDENGELİM]

Ele alınan konularda başkalarının düşündükleri ya da kendi tahminlerimiz değil, ama açık ve duru sezgide görebileceğimiz³ ya da pekinlikle çıkarılabileceğimiz şeyler araştırılmalıdır; çünkü bilim başka herhangi bir yolda kazanılamaz.

1. ESKİLERİN kitapları okunmalıdır, çünkü bu kadar çok insanın emeklerini elimizin altında bulmak bizim için olağanüstü bir nimettir; ve bu hem geçmiş çağlarda doğru olarak bulunmuş olanları tanımak, hem de çeşitli bilim dallarında araştırmak üzere geriye nelerin kaldığını anımsamak için yapılmalıdır. Ama gene de, kendimizi ne denli kollarsak kollayalım, onları okumaya çok fazla gömülme durumunda onlardaki yanlışlıkların bize de bulaşması gibi büyük bir tehlike vardır. Çünkü herhangi bir tartışmalı görüş üzerine kararlarını düşüncesiz bir atılganlıkla veren yazarların eğilimleri bizi en ince uslamamalar yoluyla aynı yönde ilerlemeye zorlamaktır; ama, öte yandan, mutlu bir raslantıyla pekin ve açık bir şey ile karşılaştıkları zaman, öyle görünür ki açıklamalarının yalınlığının bizi buluşlarına daha az saygı duymaya götürmesinden korkarak ya da çıplak gerçeği bize çok görerek, onu sunarken ikircimlerle kuşatmayı hiç unutmazlar.

2. Dahası, eğer tüm insanlar bütünüyle dürüst ve açık sözlü olmuş olsalardı, ve bize hiçbir zaman kuşkulu görüşler gerçek diye dayatılmayıp herşey iyi bir inançla ortaya serilseydi bile, gene de hiç kimse hemen hemen bir başkası tarafından karşıtı savunulmamış hiçbirşey ileri sürmediği için, ikisinden hangisine inanmamız gerektiği konusunda sonsuza dek belirsizlik içinde kalırdık. Daha çok sayıda yazarın desteklediği görüşe katılma amacıyla her birinden yana çıkan oyları saymanın hiçbir yararı

³[Lat. "intueri," sözel olarak "bakmak"; Descartes tarafından dolaysız entellektüel ayrımsama anlamında kullanılır.]

olmayacaktır: çünkü tartışma konusu güç bir sorun olduğunda, gerçekliğinin çoğunluk değil de azınlık tarafından bulunabileceği düşüncesi daha inandırıcıdır. Ama tüm bu insanlar kendi aralarında anlaşsalar bile, gene de bu nedenle öğretileri yeterli olmayacaktır; çünkü eğer her tür problemi kendi anlksal gücümüzle çözmeye yetenekli değilsek, başkalarının geliştirdiği tüm tanıtılamaları ezberlesek bile Matematikçiler olduğumuzu söyleyemeyiz; ne de Platon ve Aristoteles'in tüm uslamlamalarını öğresek bile, bu sorunlar üzerine sağlam bir yargıda bulunma yeteneğini taşımadıkça felsefeci olduğumuzu söyleyebiliriz; o zaman açıkça bilimsel değil ama tarihsel bir bilgi kazanmış oluruz.

3. Bunun dışında, şeylerin gerçekliği üzerine yargımızın hiçbir biçimde tahminler ile karıştırılmamasını salık veriyoruz. Bu uyarı önemsiz değildir; güncel halk felsefesinde karşı çıkılmayacak denli açık ve pekin hiçbirsey bulamayışımızın en güçlü nedeni bilginlerin, duru ve pekin olanı kabul etmekle yetinmeyerek, ilk önce salt olası tahmin yoluyla vardıkları karanlık ve bilgisiz [*ignotas*] görüşleri ileri sürmeyi göze almalarıdır; bundan sonra adım adım onlara bütünüyle inanma noktasına gelirler ve onları gerçek ve açık olanla hiçbir ayırım yapmaksızın karıştırarak sonunda kuşkulu bir önerme üzerine bağımlı görünmeyen ve dolayısıyla güvenilmez olmayan herhangi bir varğı çıkaramaz duruma düşerler.

4. Ama biz de kendi payımıza aynı yanılgıya düşmemek için, burada şeylerin bilgisine kendimizi aldatma korkusundan bütünüyle özgür olarak varabilmemizi sağlayacak tüm o ansal işlemleri dikkate alacağız; böylece şimdilik yalnızca ikisini, sezgiyi ve tümdengelim⁴ alıyoruz.

5. Sezgi ile duyuların yalpalayan inancalarını değil, imgelemin saçma bileşimlerinden doğan aldatıcı yargıyı da değil, ama arı ve dikkatli bir anlığın öyle bir kavramını

⁴[Latince birinci basımda: "*inductio*"; 1684 Hollandaca basımda kıyıda: "*deductio*."]

[*conceptus*] anlıyorum ki, anladığımız şey üzerine geriye hiçbir kuşkunun kalmayacağı denli kolay ve seçik olarak belirlenmiştir; ya da, yine aynı şey, sezgi arı ve dikkatli bir anlığın kuşku duyulamaz kavramıdır ki yalnızca usun ışığından doğar ve tündengelimden kendisinden daha pekindir, çünkü daha yalındır, üstelik tündengelimden yukarıda belirttiğimiz gibi bizim tarafımızdan yanlış olarak kullanılması olanaksız olsa bile. Böylece herkes varolduğunun, düşündüğünün, üçgenin yalnızca üç çizgi ve kürenin tek bir yüzey tarafından sınırlandırıldığının ve benzerlerinin ansal bir sezgisini edinebilir; aslında bu tür olgular dikkatlerini böylesine yalın sorunlar üzerine yöneltmeyi küçümseyen birçok insanın düşündüğünden daha çoktur.

6. Ama sezgi sözcüğünün ve aşağıdaki sayfalarda benzer olarak yürürlükteki anlamlarından koparmaya zorlandığım başka sözcüklerin bu yeni kullanımı rahatsız edici gelirse, burada genel olarak tikel sözcüklerin son zamanlarda okullardaki kullanım yolunu göz önünde tutmadığımı belirtmem gerekir, çünkü o anlatımlardan yararlanmak ve gene de bütünüyle başka birşeyi anlatmayı istemek sakıncalı olurdu; uygun anlatımın eksik olduğu her durumda bana kendi anlamıma en uygun görünen sözcüğü almayı istediğim zaman dikkat ettiğim biricik nokta her bir sözcüğün Latince’de ne anlama geldiği oldu.

7. Bununla birlikte, sezgideki bu açıklık ve pekinlik yalnızca bildirimlerde değil, ama her tür uslamlaama sürecinde [*discursus*] de gereklidir. Örneğin şu vargıyı alırsak: 2 artı 2 ve 3 artı 1 aynı sonucu verir, o zaman sezgisel olarak yalnızca 2 artı 2’nin 4 ettiğini ve benzer olarak 3 artı 1’in 4 ettiğini değil, ama bundan başka yukarıdaki üçüncü önermenin bu ikisinin zorunlu vargısı olduğunu da görmemiz gerekir.

8. Bu nedenle burada sezgiden başka niçin bir de bu bilme yolunu, e.d. tündengelim yoluyla yer alan bilmeyi

eklediğimiz sorusu sorulabilir—tümdengelim ki onunla pekinlikle bilinen başka şeylerden çıkarılan tüm zorunlu vargıları anlarız. Ama bu böyle olmalıdır, çünkü kendi başlarına açık olmamalarına karşın pekinlikle bilinen pekçok şey vardır ki, yalnızca süreçteki her tekil şeyi duru bir sezgide gören bir anlığın sürekli ve hiçbir yerde kesin-tiye uğramayan etkinliği yoluyla doğru ve bilinen ilkelerden çıkarsanırlar; tıpkı uzun bir zincirdeki son halkanın ilki ile bağıntılı olduğunu bilmemiz gibi—üstelik bir ve aynı görüş edimiyle üzerine o bağıntının dayandığı tüm ara halkalardan geçmesek, ama yalnızca onları ardarda gözden geçirdiğimizi ve birinciden sonuncuya dek tek tek her birinin komşusu ile birleşmiş olduğunu anımsasak da. Bu nedenle anlığın bu sezgisini pekin tümdengelimden ayırdederiz, çünkü birincide bir tür devim ya da ardışıklık tasarlanırken, ikincide bu böyle değildir; ve dahası, tümdengelim için sezginin istediği o dolaysızca bulunan kanıt gereksizdir, tersine onun pekinliği ona belli bir yolda bellek tarafından verilir. Bundan şu çıkar ki, ilk ilkelerden dolaysızca çıkarsanan önermelerin hiç kuşkusuz bakış açımıza göre bir zaman sezgi yoluyla, bir başka zaman tümdengelim yoluyla bilindiği söylenebilir; ama ilk ilkelerin kendileri yalnızca sezgi yoluyla verilirken, buna karşı uzak vargılar ancak tümdengelim yoluyla bilinirler.

9. Bu ikisi tüm bilime götüren en pekin yollardır, ve anlık daha ötesini kabul etmemeli, ama tüm geri kalanlar kuşkulu ve yanılıya açık olarak yadsınmalıdır; ama bu gene de tanrısal olarak bildirilmiş şeylere tüm bilgimizden daha pekin olarak inanmamızın önüne geçmez, çünkü bu şeylere inanç, tüm karanlık şeylere inanç gibi, anlığımızın değil ama istencimizin bir eylemidir; ve eğer anlığımızda herhangi bir temeli varsa, bu başka herşeyden daha çok yukarıda değinilen yollardan birine göre bulunabilir ve bulunmalıdır, ve gelecek bir fırsatta bunu daha ayrıntılı olarak göstermeyi umuyoruz.

KURAL IV

[KONU: YÖNTEMİN ZORUNLUĞU]

Gerçeği araştırmak için yöntem zorunludur.

1. ÖLÜMLÜLERİN tutuldukları merak öylesine kördür ki, umudetmek için hiçbir nedenleri olmaksızın, ama yalnızca bir kez de aradıklarını orada bulup bulamayacaklarını denemek istedikleri için, anlıklarını sık sık bilinmeyen yollara yönlendirirler—tıpkı hazine bulmak için yanıp tutuşan açgözlü bir budalanın sürekli olarak sokaklarda dolaşıp yoldan geçen birinin yitirdiği birşeyi bulmaya çalışması gibi. Tüm kimyacıların, geometricilerin çoğunun, ve hiç de az sayıda olmayan felsefecinin incelemelerini yürütme yolu budur, ve zaman zaman güzel bir raslantıyla yollarını şasırp gerçek birşey bulup çıkarabileceklerini yadsımıyorum; ama bunun onlar payına çalışkanlıktan çok, yalnızca büyük bir talihi gösterdiğini kabul ediyorum. Ama ne olursa olsun gerçeği bir yöntem olmaksızın araştırmaktansa onu araştırmayı hiç düşünmemiş olmak çok daha iyidir, çünkü bütünüyle açıktır ki bu tür düzensiz incelemeler ve bulanık meditasyonlar doğal ışığı karıştırıp ansal güçlerimizi köreltirler; böyle karanlıkta yürümeye alışanlar görüşlerini öylesine zayıflatırlar ki, daha sonra günışığına dayanamaz olurlar; deneyim bunu sürekli olarak doğrular, çünkü sık sık hiçbir okur yazarlığı olmayanların karşılaştıkları sorunlar üzerine tüm zamanlarını okullarda geçirmiş olanlardan daha sağlam ve daha duru yargılarda bulduklarını görürüz. Dahası, bir yöntemden anladığım şey pekin ve kolay kurallardır, öyle ki onları sağın olarak izleyen herkes hiçbir zaman yanlış olanı doğru olarak kabul etmeyecek, hiçbir zaman yararsız ansal çabada bulunmayacak, ama her zaman aşamalı olarak bilgisini arttıracak ve böylece yetenekli olduğu herşeyin gerçek bilgisine ulaşacaktır.

2. Burada şu iki noktayı, e.d. hiçbir zaman yanlış olanı

doğru diye almamak ve herşeyi kapsayan bir bilgiye erişmek gerektiğini dikkatle belirtmeliyiz; çünkü, eğer bilme yeteneğinde olduğumuz şeylerden herhangi birinin bilgisinden yoksunsak, bunun biricik nedeni hiçbir zaman bizi bu bilgiye götürecek bir yola dikkat etmemiş, ya da karşıt yanılığa düşmüş olmamızdır. Ama eğer yöntem karşıt yanılığa düşülmeksizin ansal sezgiden [*mentis intuitu*] nasıl yararlanılacağını ve tüm şeylerin bilgisine ulaşabilmek için tümdengelim nasıl bulunması gerektiğini doğru olarak açıklıyorsa, bana öyle görünüyor ki onu tamamlamak için daha öte hiçbirşey gerekli değildir; çünkü, daha önce dediğim gibi, ansal sezgi ya da tümdengelim yoluyla olmaksızın hiçbir bilim kazanılamaz. Ayrıca bu işlemlerin kendilerinin nasıl yerine getirileceğini göstermek için onu daha öte genişletme gibi birşey de söz konusu değildir, çünkü bunlar tümü içinde en yalın ve en ilk olanlarıdır, öyle ki, eğer anlığımız daha şimdiden onları kullanma yeteneğinde olmasaydı, o yöntemin kendi ilkelerinden hiç birini, giderek en kolay olanını bile kavrayamazdı. Ama Diyalektiğin bu ilk ikisinin yardımıyla yönetmeye çabaladığı öteki ansal işlemlere gelince, bunlar burada bütünüyle yararsızdır; ya da daha doğrusu engeller olarak görülmelidirler, çünkü usun arı ışığına onu herhangi bir yolda bulanıklaştırmayacak hiçbirşey eklenemez.

3. Bu yöntemin yararı öylesine büyüktür ki, onsuз herhangi bir inceleme yararlı olmaktan çok zararlı görünür; ve bu nedenle önceki dönemlerin büyük düşünürlerinin onun belli bir bilgisini salt doğal olarak bile olsa taşıdıklarını kabul etmeye bütünüyle hazırım. Çünkü insan anlığı onda tanrısal diyebileceğimiz ve üzerine yararlı düşüncelerin ilk tohumlarının saçıldığı birşey taşır, öyle ki, ne denli gözardı edilseler ve araya giren incelemeler tarafından boğulsalar da, sık sık kendiliğinden büyüyen meyvalarını verirler. En kolay bilimlerde, Aritmetik ve Geometride, bu olguyu görgül olarak saptarız; çünkü